

Atvinnuveganefnd Alþingis
nefndasvid@althingi.is

Reykjavík 5. maí 2023

EFNI: Umsögn frá Myndstef um tillögu til þingsályktunar um aðgerðaaætlun í málefnum hönnunar og arkitektúrs fyrir árin 2023–2026.

Myndstef þakkar fyrir tækifærið að fá að veita umsögn um þingsályktun um aðgerðaráætlun í málefnum hönnunar og arkitektúrs fyrir árin 2023-2026, sbr. þingskjal 1526, 978. mál.

Myndstef fagnar þeirri vinnu sem hefur farið í drög að nýrri stefnu í hönnun og arkitektúr, og þingsályktun um aðgerðir fylgir þeirri stefnu vel eftir. Það er löngu tímabært að stjórnvöld og íslenskt þjóðfélag marki sér skýra stefnu á þessu sviði, enda hafa skapandi greinar ekki búið við sama öryggi og önnur svið, sem er nauðsynlegt að bæta úr. Myndstef fagnar auknu samtali um sameiginlega sýn, stefnu og markmið og hvetur til áframhaldandi samtals um framkvæmd stefnu og aðgerðaráætlunar. Myndstef undirstrikar mikilvægi samþættingar áætlana og þess að sjónlistarfólk vinni saman að stefnum og málefnum alls fagsins og að ný stefna innan hönnunar og arkitektúrs taki mið af því að auka samstarf, samtal, skilning og samninga milli þessara hópa, og auki í sameiningu byr undir vængi höfundaréttar þessa skapandi fags. Hönnunartengd fög eru í eðli sínu kvik, og því mikilvægt að halda skilgreiningu á hönnun opinni og aðgengilegri, og að íslensk hönnunarstefna tali fyrir allri hönnun. Í dag eru mörkin á milli þess hvenær fagaðili er grafískur hönnuður, teiknari, myndlistarmaður, ljósmyndari eða annars konar sjónlistaraðili, orðin óskýrari en áður, og verða eflaust enn óskýrari með árunum.

Myndstef vill ítreka mikilvægi höfundaréttar fyrir hönnuði, og þá þátttöku og mikilvægi framlags hönnuða og arkitekta á íslenska menningu og listasögu, með skapandi framlagi sínu sem listamenn. Myndstef vill sérstaklega vekja athygli á að allir hönnuðir eru myndhöfundar og hagnýting hönnunar þarf að vera byggð á sanngirni, jafnræði og gagnsæi. Byggingarlist er einnig skilgreind sem listaverk sem nýtur verndar höfundarréttar, að þeim mörkum sem hún uppfyllir skilyrði höfundalaga. Skilningur á ferlum sem tengjast hönnunarfögum – hvort heldur sköpun, framleiðsla, dreifingu og / eða sölu fer vaxandi. Mikilvægt er að auka meðvitund og virðingu fyrir sköpun og höfundaréttavörðu efni og tryggja að fræðsla um höfundarétt taki mið af sérstöðu og fjölbreyttu starfsumhverfi hönnuða og arkitekta.

Hönnunartengd fög og nálgun er að finna víða og eru skapandi greinar, og þá einkum sjónlistir, farnar að marka sér mikilvægan sess í atvinnulífinu, í því mikla myndlæsi og þeirri gríðarlegu aukningu sjónrænnar framsetningar sem á sér stað í dag. Áskoranir samtímans kalla á aukna þverfaglega nálgun, bæði í samstarfi, samtali, menntun og þekkingu. Sjónlistir flæða á milli faga

og inn í alls konar önnur svið, múrar hafa verið teknir niður og samvinna og samstarf, skilningur og samkomulag orðið mikilvægara nú sem aldrei fyrr.

Að þessu sögðu er orðið enn mikilvægari en ella að fagið setji sér samræmdari vinnureglur og auki samtal sín á milli og gagnsæi. Jafnframt þarf að auka fræðslu fyrir hönnuði á markaðinum, svo notkun, sala, dreifing og önnur hagnýting á hönnun geti farið fram á sem allra skilvirkasta hátt, bæði hérlandis sem og erlendis. Hönnun þarf tíma. Hönnun þarf nægilegan stuðning og nægilegt fjármagn, og fjármagnsleiðir til að þróast. Þannig eykst samkeppnishæfi íslenskrar hönnunar, og hönnuður fær töl til að styrkja samningsstöðu sína á heimamarkaði, sem og erlendis. Ef íslenska hönnuði skortir þekkingu, reynslu eða upplýsingar til að standa vörð um réttindi sín, þá missa þeir af tækifærum til tekna vegna síðara afnota, og það verður erfiðara fyrir vikið að láta starf hönnunar vera aðal afkomuleið hönnuðar.

Hönnun á ekki að þurfa að vera hlutastarf.

Hönnuður þarf að finna fyrir starfsöryggi, það þarf að tryggja afkomu og arð af verkinu og að sá auður og arður rati í réttar hendur og verði þannig gulrót til margföldunaráhrifa. Hönnun er virðisaukandi, það hefur margsannað sig, og miðað við það opna upplýsinga- og neytendasamfélag sem við lifum við í dag þarf að tryggja að sá virðisauki, sá arður og hagnaður af framlagi hönnuðar og arkitekta, hvort sem hann er samfélagslegur, félagslegur eða fjárhagslegur, rati aftur til þess sem framlagið á, til að tryggja það að sá hinn sami fái þá viðurkenningu sem hann eða hún á skilið og geti þá haldi áfram á svipaðri braut. Ella er hætt við að framboð svari ekki eftirspurn, og að markaðurinn minnki aftur. Þarna skiptir höfundaréttur lykilmáli, og að höfundaréttur hönnuða og arkitekta sé virtur.

Að lokum vill Myndstef koma á framfæri eftirfarandi ábendingum um valda liði aðgerðaráætlunarinnar:

4. Lög um málefni hönnunar og arkitektúrs.

Myndstef fagnar því að greind verði þörf fyrir lagasetning á þessu sviði. Oft er þörf á skýrari lögum, en jafnframt mikilvægt að hafa í huga að einfalda regluverk. Mikilvægast er þó að skoða þetta vel, og samráð verði haft við hlutaðeigandi, sérstaklega ef gera á breytingar sem gætu breytt umhverfi hönnunar hérlandis, og leitt til ósamræmis við stöðu erlendra hönnuða.

Myndstef tekur undir mikilvægi þess að setja skýrar reglur hvað varðar starfsemi þeirra stofnanna sem fara með málefni hönnunar – og arkitektúr, og samræma þar reglur og auka gagnsæi. Myndstef lýtur sambærilegum lögum, þó mun strangari og formfastari, sbr. lög. nr. 88/2019 um sameiginlega umsýslu höfundaréttar, sem tóku gildi 1. janúar 2020 nema 32. gr. sem tók gildi 1. júlí 2022, einu ári eftir gildistökudag ákvörðunar sameiginlegu EES-nefndarinnar nr. 186/2017. *EES-samningurinn*: XVII. viðauki tilskipun 2014/26/ESB.

Myndstef telur sérstaka þörf á að tryggja í lögum skyldu til viðhalds á hönnun og arkitektúr þegar um er að ræða sérstök menningarverðmæti. Allt of oft hafa opinberir aðilar látið hjá líða að sinna nauðsynlegu viðhaldi á hönnunarverkum, arkitektúr sem og listaverkum, sem hefur valdið því að menningarverðmæti hafa farið forgörðum. Þetta þarf að bæta.

10. Aukið framboð náms og endurmenntunar í hönnunargreinum.

Að mati Myndstefs mætti auka verulega fræðslu á skólastigum um starfsumhverfi hönnuða, sköpun og verðmæti, samninga og framleiðslu, dreifingu hönnunar og jafnframt um höfundarétt. Myndstef hefur haldið kynningar í Listaháskólanum árlega, a.m.k. síðustu 7 ár, í hönnunar og arkitektúrdeild, sem hafa hlotið afar góðar viðtökur.

Myndstef telur þó mikilvægt að kennsla um samningagerð fari fyrir inn í framhaldsskólana, og eigi það að vera skyldufag innan skapandi faggreina þar einnig, þ.e. að tryggja að nemendur í skapandi greinum framhaldsskóla hljóti fræðslu um væntanlega þátttöku í atvinnulífinu, þá einkum hvað varðar höfundarétt og samningagerð, sbr. framleiðslu, dreifingu, kynningu og sölu á hönnun.

12. Fræðsla um höfundarétt og hönnunarvernd.

Myndstef telur sérstaklega mikilvægt að efla fræðslu um höfundarétt og hönnunarvernd, ekki bara meðal höfunda, heldur einnig meðal almennings og viðskiptalífs.

Myndstef leggur til að skipaður verði starfshópur, sem gæti til að mynda verið skipaður aðilum frá Myndstef, MHA, framkvæmdasýslu ríkisins og aðilum úr atvinnulífinu, til að ramma inn og samræma ákvæði er lúta að samningum innan fagsins, og þá einkum er varðar samninga vegna höfundaréttar arkitekta, enda verulegir hagsmunir á báða bóga. MHA og Myndstef hafa áður unnið að gerð samningsdraga, sem eru nú aðgengilegar á heimasíðu MHA, en þyrfti að bæði uppfæra og kynna.

Að auki þyrfti að skilgreina betur aðgerðarlið er varðar fræðslu um höfundarétt til notenda (viðsemjenda, framleiðenda, dreifingaraðilar). Hér gæti verið gagnlegt að halda opna kynningarfundum eða fyrirlestra í samstarfi milli Myndstefs, MHA og Hugverkastofu.

Myndstef er tilbúið að veita liðsinni við fræðslu á sviði höfundaréttar.

Virðingarfyllst,
Myndstef

